

Dr. Matija Berljak

Ispovijed i pričest u neredovitim obiteljskim situacijama

Glas Koncila, broj 19 (1611), 8.5.2005.

Crkveni pravnik tumači crkvene odredbe o (ne)mogućnostima sudjelovanja u slavljima sakramenata pokore i pričesti osoba koje žive u neredovitim obiteljskim situacijama

Crkva ispovijeda da su ženidba i obitelj od Boga ustanovljeni u samom stvaranju te usmjereni k ispunjenju u Isusu Kristu. Stoga je duboko uvjeren da se jedino prihvaćanjem Božjeg nauma o ženidbi može osigurati puno ostvarenje svake nade i sreće koju čovjek s pravom očekuje u ženidbi i obitelji. Ona je svjesna da je dobro ženidbenih drugova, njihove djece ali i društva i Crkve, povezano s dobrom obitelji.

Naum Boga Stvoritelja i Otkupitelja o ženidbi se odnosi i na bitna svojstva ženidbe, a to su jednost i nerazrješivost. Ta svojstva po volji Božjoj pripadaju ne samo kršćanskoj nego i nekršćanskoj ženidbi. Nerazdruživo jedinstvo bračnog zajedništva uspostavlja se snagom ugovora, saveza te muž i žena »više nisu dvoje, nego jedno tijelo« (Mt 19, 6; usp. Post 2, 24). Dakle, prema nauku Katoličke Crkve, utemeljenom na Bibliji, ženidbu može sklopiti samo jedna muška i jedna ženska osoba. Uz to značajka bračnog života je također njegova nerazrješivost koja se odnosi na trajnost ženidbene veze. Zauvijek ostati vjerni jedno drugome - unatoč iskušenjima, teškoćama i kušnjama - jest poziv i zapovijed posebno za vjernike. Naime, oni su poslušni Gospodinovim riječima: »Što Bog združi, čovjek neka ne rastavlja« (Mt 19, 6). »Iz valjane ženidbe nastane među ženidbenim drugovima veza koja je po svojoj naravi trajna i isključiva; osim toga, u kršćanskoj se ženidbi bračni drugovi posebnim sakramentom okrjepuju i kao posvećuju za dužnosti i dostojanstvo svojega stanja« (Zakonik kanonskoga prava iz 1983 (ZKP), kan. 1134, isto Katekizam Katoličke Crkve iz 1992 (KKC), 1638).

U vezi s mogućnosti ispovijedi i pričesti vjernika koji žive u situacijama koje su neredovite s vjerskog i građanskog gledišta treba razlikovati slučajeve u kojima su vjernici u smrtnoj pogibelji i one u redovitim prilikama.

U slučajevima smrtne pogibelji

Kan. 976 - Svaki svećenik, makar nema ovlasti za ispovijedanje, valjano i dopušteno odrješuje od svih cenzura i grijeha sve pokornike koji se nalaze u smrtnoj pogibelji, iako je prisutan ovlaštenu svećenik.

Sada važeći Zakonik kanonskoga prava, dakle, ne postavlja nikakve uvjete ni za valjanost, a ni za dopuštenost odrješivanja svijih grijeha pa i crkvenih kazna ako se pokornik nalazi u smrtnoj pogibelji; jasno da i taj vjernik, da bi primio spasonosni lijek sakramenta pokore, »treba da bude tako raspoložen da se, pošto se odreče grijeha koje je počinio i pošto stvori odluku da će se popraviti, vrati Bogu« (kan. 987).

Smrtna pogibelj ili opasnost (nije smrtni čas, kada je već »duša na jeziku«) postoji u svim onim slučajevima kad se razborito može suditi da bi mogla nastupiti smrt. Sud o smrtnoj pogibelji ne mora donijeti stručnjak, liječnik nego o tome odlučuje - pogotovo ako ima i njegovo mišljenje - svećenik. Uzrok zbog kojega bi mogla uslijediti smrt može biti teška bolest, operacija, teški porod, rat, elementarna nepogoda...; smrtna pogibao postoji već u

slučaju da se jednakom vjerojatnošću može uzeti da će vjernik umrijeti odnosno da će ostati na životu. U tom slučaju svaki svećenik može odriješiti valjano i dopušteno *svakog* pokornika od *svakog* grijeha pa i crkvene kazne, uključujući i sukrivca u grijehu protiv šeste Božje zapovijedi (usp. kan. 977). Nakon ispovijedi jasno je da ga može i treba pričestiti. Treba naglasiti da se čak i izopćenom svećeniku, kojemu je zabranjeno slaviti sakramente (usp. kan. 1331), zabrana ispovijedi obustavlja u slučaju smrtne pogibelji. I ne samo to, nego u smrtnoj opasnosti baš svaki svećenik dužan je ispovjediti vjernika (usp. 986. § 2). U smislu kan. 1357. § 3. kaže da oni koji su odriješeni u smrtnoj pogibelji od određene i proglašene cenzure ili cenzure pridržane Apostolskoj Stolici, dužni su, pošto se oporave, obratiti se mjerodavnoj vlasti. Uvijek, a pogotovo u smrtnoj pogibelji kan. 976, kao i ostale ovdje spomenute odredbe, imaju pred očima »spasenje duša, koje u Crkvi mora uvijek biti vrhovni zakon« (kan. 1752).

Dakle, ako se vjernici nalaze u smrtnoj pogibelji a žive u neredovitim situacijama - u »braku na probu«, »u slobodnoj vezi«, ako su sklopili samo građansku ženidbu, ako su razvedeni i ponovno građanski vjenčani, rastavljene i razvedene osobe koje se nisu ponovno vjenčane... - mogu se ispovjediti i pričestiti, no jasno je da trebaju biti ispunjeni i redoviti uvjeti koji se traže da bi se dobilo sakramentalno odrješenje grijeha. Treba nadodati i naglasiti da to vrijedi samo za one koji se nalaze u smrtnoj pogibelji. Ako je samo jedna osoba u smrtnoj pogibelji, samo se ona može ispovjediti i pričestiti, a druga koja to nije, ne može primiti spomenute sakramente.

U redovitim prilikama

Papa Ivan Pavao II - na temelju prijedloga i zaključaka biskupske sinode održane u Rimu 1980 - u pobudnici *Obiteljska zajednica - Familiaris consortio* iz 1981 (OZ) daje odgovore na nekoliko neredovityh obiteljskih situacija koje se šire i među katolicima s ozbiljnom opasnošću za samu obiteljsku ustanovu i društvo kojega ona čini temeljnu stanicu.»**Brak na probu**« - Rimski prvosvećenik ističe da je ta neredovita situacija neprihvatljiva jer i sam *ljudski razum* govori da se ne može govoriti »o 'probi' kad je riječ o ljudskim osobama, čije dostojanstvo traži da one uvijek i jedino budu predmet ljubavi i darivanja koje nema nikakve, ni vremenske ni bilo kakve druge granice«. Uz to »Crkva sa svoje strane ne može dopustiti takvu vrstu sjedinjenja ni iz drugih razloga koji proistječu *iz vjere*« (OZ 80). Stoga se te osobe u redovitim prilikama ne mogu ni ispovjediti ni pričestiti.»**Slobodne veze**« - »Slobodna veza« je veza između muške i ženske osobe koja nema ni građansku ni vjersku javno priznatu institucionalnu vezu. Neki žive u takvim vezama zbog gospodarskih, kulturnih i vjerskih teškoća; drugi zbog prezira, osporavanja ili odbacivanja društva, obiteljske ustanove, društveno-političkog poretka ili jednostavno zbog užitka; treći zbog neznanja i siromaštva ili zbog straha da sklope trajnu i konačnu vezu; neki zbog običaja da prava ženidba nastaje nakon nekog vremena i poslije rođenja djeteta... Papa naglašava da iz »slobodnih veza« nastaju teške posljedice »bilo s vjerskog i čudorednog gledišta (gubitak vjerskog smisla ženidbe promatranog u svjetlu Božjeg saveza s njegovim narodom; gubitak milosti sakramenta; velika sablazan), bilo pak s društvenog gledišta (rušenje pojma obitelji; slabljenje osjećaja vjernosti, pa i prema društvu; moguće psihološke traume kod djece; isticanje sebičnosti)« (OZ 81). Takve se osobe, u redovitim prilikama, ne mogu pripustiti sakramentima.

Katolici vezani jedino građanskom ženidbom - Ženidba katolika, makar samo jedna stranka bila katolička, »ravna se ne samo prema božanskom nego i prema kanonskom, crkvenom pravu« (kan. 1059). Dakle, ako katolici ili katolik radi bilo kojeg razloga, u redovitim prilikama, sklopi samo građanski brak ili odgađa slavljenje crkvene ženidbe, Crkva to nikako

ne može prihvatiti, ta ženidba je za nju nevaljana. Ona naglašava nužnu vezu između izbora života i vjere koju katolici ili katolik ispovijeda. Stoga pastiri Crkve trebaju prema njima pokazivati veliku ljubav i trebaju ih poticati da sklope i crkvenu ženidbu, »nažalost, ipak, ne mogu ih pripuštati sakramentima« (OZ 82).

Crkveno vjenčani građanski razvedeni i ponovno građanski vjenčani - Kardinal Josip Ratzinger, sadašnji rimski prvosvećenik Benedikt XVI, na pitanje zašto brak mora biti doživotan dok nas smrt ne rastavi, odgovara: »Zato što je to u konačnici čovjekove ljubavi i u konačnici odgovornosti koja se preuzima sklapanjem braka... Brak ne smije biti podložan nikakvoj reviziji ili mogućnosti otkaza. Čovjekov život nije pokus. To nije ugovor o najmu, nego darivanje svojega ja tebi. A to darivanje čovjeka čovjeku može biti primjereno čovjekovoj biti samo u obliku potpune i bezuvjetne ljubavi« (J. Ratzinger, *Bog i svijet...*, Zagreb 2003, str. 354).

Ivan Pavao II. u pobudnici *Obiteljska zajednica* br. 84 naglašava da, ipak, treba razlikovati između osobe koja se trudi spasiti brak, a ipak je nepravedno napuštena, i one koja svojom krivnjom razori valjanu ženidbu; također postoje osobe koje smatraju da njihova prethodna ženidba nije bila valjana pa radi odgoja djece sklapaju drugu vezu. Ipak, rimski prvosvećenik napominje da se radi o zlu koje sve više zahvaća i katoličke sredine. Oni nisu isključeni, izopćeni, odijeljeni od zajednice vjernika, od Crkve, jer oni mogu i trebaju kao krštenici sudjelovati u njezinu životu. Crkva moli za njih i hrabri ih da i oni mole za milost i milosrđe Božje. Ipak, papa potvrđuje stegu Crkve, »zasnovanu na Svetom pismu, prema kojoj ona ne može euharistijskom zajedništvu pripustiti razvedene i ponovno oženjene. Oni su sami sebe učinili nesposobnima da budu pripušteni«; uz to ako bi se oni pripustili pričesti, »vjernici bi bili uvedeni u zabludu i krivo bi shvaćali nauk Crkve o nerazrješivosti ženidbe«. Pastirima duša je također zabranjeno da zbog bilo kojeg razloga i pod bilo kakov izlikom za razvedene koji se ponovno vjenčaju održe bilo kakav obred.

Novi *Katekizam Katoličke Crkve* (br. 1650) u vezi s tim kaže: »U naše doba u mnogim zemljama brojni katolici pribjegavaju *razvodu* po građanskim zakonima te građanski sklapaju novu vezu. Vjerna riječi Isusa Krista ('Tko otpusti svoju ženu pa se oženi drugom, čini prema svojoj preljub; i ako žena napusti svoga muža pa se uda za drugoga, čini preljub' Mk 10, 11-12), Crkva drži da ne može priznati valjanom novu vezu ako je prvi brak bio valjan. Ako su se rastavljeni građanski ponovno vjenčali, nalaze se u stanju koje se objektivno protivi Božjem zakonu. Stoga ne mogu pristupiti euharistijskoj pričesti dokle god traju takve prilike. Iz istog razloga ne mogu preuzimati stanovite crkvene odgovornosti. Ne može im se udijeliti ni pomirenje u sakramentu pokore, osim onima koji se pokaju što su povrijedili znak Saveza i vjernosti Kristu, obvezavši se živjeti u potpunoj uzdržljivosti.«

Dakle, pomirenje u sakramentu pokore, koje bi otvorilo mogućnost pričesti, moglo bi se podijeliti jedino mužu i ženi - kad se zbog teškog razloga (npr. odgoja djece) ne mogu rastati - koji »preuzmu obvezu da žive u potpunoj suzdržljivosti, to jest da se uzdržavaju od čina koji su pridržani samo bračnim drugovima« (OZ 84). I u tom slučaju treba pripaziti da ne bi došlo do čuđenja, sablazni ostalih članova Božjeg naroda kojima nije poznata njihova spomenuta preuzeta obveza.

Rastavljene i razvedene osobe koje se nisu ponovno vjenčale - Kan. 1151 - *Ženidbeni drugovi imaju dužnost i pravo čuvati zajednički ženidbeni život, osim ako ih ispričava zakoniti razlog. Zajednički bračni život jest uvjet da bi se mogla ostvariti »intimna zajednica bračnog*

života i ljubavi« (GS 48). Taj zajednički život obuhvaća, prema tradicionalnom izričaju, »postelju, stol i stanovanje« premda, i to treba naglasiti, zajedništvo života sadrži puno više od nabrojenoga. Ženidbeni drugovi, dakle, imaju obvezu i pravo čuvati zajednički bračni život. Dužnost je moralna i pravna. Stoga je očito da se rastava uz trajanje ženidbenog veza može primijeniti samo radi zakonitog razloga te se smatra »samo nekim krajnjim lijekom pošto se svaki drugi razumni pokušaj pokazao uzaludnim« (OZ 83).

Zakoniti razlog za *potpunu i trajnu* rastavu, za trajni prekid zajedničkoga bračnog života jest preljub, koji ipak ne dokida taj ženidbeni vez i dalje traje. No i u tom slučaju Crkva »usrdno preporučuje da ženidbeni drug, potaknut kršćanskom ljubavlju i zauzet za dobro obitelji, ne uskrati oprostjenje preljubničkoj stranci i ne prekine ženidbeni život« (kan. 1152). *Zakonik kanonskoga prava* u kan. 1153. govori i o *privremenoj* rastavi. Naime, ako ženidbeni drug dovodi u »veliku duševnu ili tjelesnu pogibelj« svoga ženidbenog druga ili »djecu ili na drugi način čini preteškim zajednički život, pruža drugom ženidbenom drugu zakoniti razlog da se rastavi«. No kad prestane razlog (npr. nakon liječenja) treba da se ponovno uspostavi zajednički bračni život.

Ženidbeni drug koji ima razlog za trajnu rastavu radi preljuba ili »koji je bio prisiljen na razvod, ali koji - sasvim svjestan nerazrješivosti valjane bračne veze - ne upušta se u nove veze, već se jedino trudi da ispuni svoje obiteljske obveze i odgovornosti kršćanskog života... nema nikakve zapreke za pripuštanje sakramentima... U tom je slučaju njegovo svjedočanstvo vjernosti i kršćanske dosljednosti od sasvim osobite vrijednosti za svijet i Crkvu« (OZ 83). Ipak treba dodati ako ostalim Kristovim vjernicima nije poznat zakonit razlog za rastavu, ako nastane sablazan radi slavljenja sakramenta pokore i primanja pričesti pastiri duša trebaju razborito Božjem narodu protumačiti crkvene odredbe, treba da se pokrene postupak rastave ženidbenih drugova (ne parnica za proglašenje ništavosti ženidbe), te da dijecezanski biskup donese odluku ili crkveni sud presudu ili da se slučaj prepusti građanskom sudu (usp. kann. 1151-1155, 1692-1696).

U vezi s tim teškim situacijama spomenuti Katekizam - na temelju OZ i ZKP - kaže: »...ima prilika kada bračni suživot postaje praktički nemoguć iz najrazličitijih razloga. U takvim slučajevima Crkva dopušta tjelesnu *rastavu* i prekid zajedničkog stanovanja. Supružnici ne prestaju biti muž i žena pred Bogom; i nisu slobodni za sklapanje novih veza. U tako teškom stanju najbolje bi rješenje bilo - ako je moguće - pomiriti se. Kršćanska je zajednica pozvana pomagati tim osobama da u takvu stanju žive kršćanski, u vjernosti ženidbenom vezu koji ostaje nerazrješiv« (KKC 1649).

Zajedništvo muškarca i žene je i sveto

Na pitanje zašto bi brak trebao biti jedini prihvatljivi oblik zajedničkog života, kardinal Josip Ratzinger, sadašnji papa Benedikt XVI, odgovara: jer je to »prostor vjernosti koji je doista primjeren dostojanstvu ljudskog zajedništva. I ne samo što se tiče odgovornosti prema drugoj osobi nego i odgovornosti prema budućnosti djece koja se rode u toj zajednici... Utoliko brak nikad nije samo privatna stvar, nego ima javno, socijalno značenje. O njemu ovisi temeljni oblik prema kojem se ravna društvo«. Uz to »ondje gdje se dvoje ljudi daju jedno drugome i zajednički daruju život djeci, dodiruje se svetost, misterij čovjekove biti, ono što nadilazi naše pravo na raspolaganje nama samima. Ja jednostavno ne pripadam samo sebi. U svakom čovjeku sadržana je jedna Božja tajna. Zbog toga je zajedništvo muškarca i žene nešto religiozno, sveto, nešto što ima odgovornost pred Bogom... Svi su drugi oblici zbog toga

oblici izbjegavanja kako od odgovornosti tako i od tajne čovjekove biti - i time unose u društvo slabosti koje će imati posljedice« (nav. dj., str. 353).

Crkva, dakle, ispovijeda svoju vjernost Bogu i njegovoj istini te u svojoj brizi štiti obitelj u svim njezinim dimenzijama, ali ne zatvara oči ni srce za one njezine članove čiji je bračni suživot postao praktički nemoguć iz različitih razloga ili koji žive u neredovitim situacijama, pa i u situacijama koje nisu u skladu s Božjim zakonom. Po primjeru Dobroga Pastira želi pomoći onim obiteljima koji se - često neovisno o vlastitoj volji ili pod utjecajem drugih zahtjeva različite naravi - nalaze suočene s objektivnim teškim životnim prilikama. Crkva želi također razumjeti i velikodušno ali razborito pomoći i onima koji žive u neredovitim situacijama koje nisu u skladu s naukom Crkve. Čak i oni koji su se udaljili od Gospodinove zapovijedi mogu od Boga dobiti milost obraćenja, kajanja i spasenja ako ustrajno traže pravi put, mole, čine pokoru i djela ljubavi. »Trebaju ih poticati na slušanje riječi Božje, na sudjelovanje u misnoj žrtvi, na ustrajnost u molitvi, da podupiru dobrotvorne pothvate i one što ih zajednica poduzima u prilog pravde, da odgajaju djecu u kršćanskoj vjeri, da gaje duh i djela pokore, da tako iz dana u dan zazivaju milost Božju« (KKC 1651, OZ 84).